

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL / IYUL / 7-SON,
I-QISM

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
I-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

MHXS (IFRS) ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOT TUZISHNING KORXONA RENTABELLIGI VA TO'LOVGA QOBILIYATLILIGINI TAHLIL QILISHDAGI O'RNI.....	12
Urakova Maxsad Xakimovna	
QAYTA TIKLANMAYDIGAN RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALARNING O'RNI.....	18
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
COMPARATIVE ANALYSIS OF DIGITAL FINANCIAL TECHNOLOGIES FOR CREDIT RISK PREDICTION AND MANAGEMENT IN COMMERCIAL BANKS BASED ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND BIG DATA ANALYTICS.....	21
Kholdorov Sardor Umarovich	
O'ZBEKISTONDA AGROINVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	28
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li	
O'ZBEKISTONDA NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR UCHUN ICHKI TURISTIK MAHSULOTLAR TAHLILI.....	33
Zoxidov Firuz Faxritdinovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯМИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОДХОДА.....	38
Эргашбаева Нилуфар Мухаммадсайфуллаевна	
MUSTAQIL TURISTLAR OQIMINI OSHIRISHDA ILG'OR HORIIY TAJRIBA VA UNI O'ZBEKISTON SHAROITIGA MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI.....	42
Muzaffarov Akmal Axmadovich	
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА И ЧАТ-БОТОВ В СИСТЕМЕ РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ	49
Ирматова Азиза Бахрамовна	
OROL BO'YI MINTAQASIDA YASHIL IQTISODIYOT ASOSIDA AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI (QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA)	56
Akramova Feruza	
RECENT MEDICAL TOURISM RESEARCH IN THE WEB OF SCIENCE CORE COLLECTION	68
Hao Xiaohui	
HARBIY XIZMATCHILARNI KIYIM-KECHAK BILAN TA'MINLASHDA ILG'OR HORIIY DAVLATLAR TAJRIBASIDAN O'ZBEKISTONDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	76
Omonov Usmonqul Raxmonqul o'g'li	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA OSHIRISHNING ZAMONAVIY IQTISODIY MEXANIZMLARI	83
Inobatov Abror Boshlarovich	
КОММУНАЛЬНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА И МЛАДЕНЧЕСКАЯ СМЕРТНОСТЬ: ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПО РЕГИОНАМ УЗБЕКИСТАНА ЗА 2012–2024 ГОДЫ.....	92
Мамбетсапаев Курбанияз Айниязович	
АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ	97
Ташмухамедова Карима Саматовна	
СУТЬ УПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	104
Тарават Абдул Салам	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ASOSIY KAPITALGA KIRITILGAN INVESTITSIYALAR MANBALARI RIVOJLANISHINING MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI.....	112
Ibadullayev Dilshad Ibragimovich	

BARQAROR SHAHARSOZLIKNI TA'MINLASHDA TRANSPORT INFRATUZILMASINING EKOLOGIK VA IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	117
Permatov Ilxomjon Juraboyevich	
O'ZBEKISTONDA BARQAROR SHAHARSOZLIKNI HUQUQIY ASOSLARINI RIVOJLANTIRISH	121
Inoyatova Gulnoz Kadamovna	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK OMILLARNING BINOLAR YEMIRILISHIGA TA'SIRINI KOMPLEKS BAHOLASH VA ULARNI KAMAYTIRISH USULLARI (TOSHKENT SHAHRI MISOLIDA).....	125
Turabova Shodiya Anvarjon qizi	
MHXSDA TUSHUM VA MOLIVAVIY INSTRUMENTLAR BO'YICHA PUL MABLAG'LARI OQIMINI HISOBGA OLISH	132
Eshonqulov Akmal Qudratovich	
BOJXONA IMTIYOZLARINING DAVLAT BYUDJETI DAROMADLARIGA TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	138
Latipov Jahongir Shavkatovich	
O'ZBEKISTONDA XUSUSIY TA'LIM TIZIMIDA KADRLAR NOMUTANOSIBLIGI TENDENSIYALARI	144
Raxmatxo'jayev Axrolxo'ja Akmal o'g'li	
EKOLOGIK TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA INNOVATSION USULLARNING SAMARADORLIGI.....	150
Usmanova Gulida Valiyevna	
BUXORO VILOYATIDAGI KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI TARMOQLARARO IQTISODIY SAMADORLIGI EKONOMETRIK TAHLILI	156
Nazarov Nazar G'ulom o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KO'CHMAS MULK BOZORIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	163
Sadikova Dildora Abdulla qizi	
MAHALLALARDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH EKOTIZIMINING FUNKSIONAL BOG'LIQLIGI.....	167
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫМИ ФИНАНСОВЫМИ ОПЕРАЦИЯМИ	172
Исмоилова Жасмина Ильхом кизи	
SANOAT KLASSTERLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INNOVATSION FAOLIYATGA TA'SIRI	178
Mamadaliyev Anazxon Ziyodillayevich	
XIZMATLAR SOHASIDA KICHIK BIZNES KORXONALARINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	183
Ulmasova Oygul Baxtiyorovna	
BIOLOGIK RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA INNOVATSION BOSHQARUV USULLARI.....	188
Babadjanov Akmal Shuxratovich	
ZAMONAVIY JAMIYATDA AHOLINING EKOLOGIK MADANIYATINI YUKSALTIRISH MEXANIZMLARI.....	193
Xudoyberdiyev Norbek Komiljon o'g'li	
O'ZBEKISTON KONTEKSTI: IQLIM O'ZGARISHI, OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI VA MOSLASHTIRISH SIYOSATLARI	198
Haydarov Ibrohimxon Abbosxon o'g'li	
TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRI VA BOJXONA NAZORATINI BOSHQARISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	202
Kilichov Nazar Bafoevich	

TA'LIM XIZMATLARI VA ULARNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	208
Yusupova I.R.	
OROLBO'YI HUDUDLARINING IJTIMOIIQTISODIY SALOHİYATINI KOMPLEKS BAHOLASH VA USTUVOR RIVOJLANISH YO'NALISHLARI	212
Dosnazarov Kallibek Kalbayevich	
ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ПРЕДПРИЯТИЙ НА ФОРМИРОВАНИЕ ДОХОДОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА	222
Айтмуратов Кутлымурат Жалгасович	
DAVLAT ISHTIROKIDAGI KORXONALAR UCHUN KORPORATIV BOSHQARUV BO'YICHA IQTISODIY HAMKORLIK VA TARAQQIYOT TASHKILOTI (IHTT)NING YETAKCHI TAMOIYILLARINI O'ZBEKISTON AMALIYOTIGA JORIY ETISH YO'NALISHLARI	227
Jumadullayeva Durdona Shuxrat qizi	
TURIZM SOHASIDA KLASTERNI SHAKLLANTIRISH ASOSIDA AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	233
Abdurayimov O'ktam Abdug'ani o'g'li	
EKOLOGIYAGA OID HUQUQBULARLIKLAR TARKIBI	240
Majidova Shaxnoza Rustam qizi	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKINI BOSHQARISH VA MUAMMOLI KREDITLAR MUAMMOSI: TAHLIL VA YECHIMLAR.....	244
Qurbonov Ilhom Jumaqulovich	
AGROTADBIRKORLIKDA OMILLAR SARFI ASOSIDA QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH HAJMINING OSHISHIGA TA'SIRINI HUDUDIY BAHOLASH.....	248
Qurbonov Alisher Boboqulovich	
ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL PROBLEMS IN THE IMPLEMENTATION OF INTERNAL STANDARDS IN AUDIT FIRMS OF UZBEKISTAN AND THEIR IMPACT ON THE QUALITY OF AUDIT SERVICES	256
Kamola Bobonarova	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONA MENEJMENTIDA AXBOROT TEKNOLOGIYALARINING NAZARIY ASOSLARI.....	262
Zohidov Jamshid Botirxonovich	
SOLIQ QARZDORLIGINI UNDIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA XALQARO TAJIRIBA VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI.....	267
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
NAMANGAN VILOYATIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATI VA MAHALLIYLASHTIRISH JARAYONLARINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	272
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
MILLIY HUNARMANDCHILIK SOHASINI HUDUDIY RIVOJLANTIRISHNING INTEGRAL BOSHQARUV MODELI VA UNI BAHOLASH	279
Yaxshiliqov Sardor Rustam o'g'li	
O'ZBEKISTONDA SOLIQ SIYOSATINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: EKONOMETRIK TAHLIL.....	288
H.S. Bobojonov	
OLIY TA'LIM TIZIMIGA XORIJIY INVESTITSİYALAR JALB QILISHNING USLUBIY ASOSLARI.....	294
Mamanazarov A.A.	
OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH SALOHİYATINI BOSHQARISH VA ISHLAB CHIQRISH XAVFSIZLIGI TA'MINLASHNING METODOLOGIK JIHATLARI.....	299
Gulmatov Sunnatillo Nurillayevich	
BIOLOGIK AKTIVLAR SINTETIK VA ANALITIK HISOBINI TASHKIL ETISHDA ISHCHI HISOBVARAQLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	308
Axmetova Salima Seytovna	

HUDUD IQTISODIYOTIGA "YASHIL INVESTITSİYALAR"NI JALB QILISH MEXANIZMLARINING USLUBIY JIHATLARI.....	313
To'xtayev Maqsud Mansurovich	
TURIZM SOXASIDA XIZMATLAR SIFATIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA).....	321
Suyunov R.G'.	
SOLIQ MA'MURCHILIGI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARINING JORIY ETISH ISTIQBOLLARI	326
Turdaliyev Eldor Sho'xratjon o'g'li	
AGROKLASTERLAR FAOLIYATINI RAQAMLI BOSHQARUV MEXANIZMLARI ASOSIDA SHAKLLANTIRISH VA TAKOMILLASHTIRISH.....	334
Berdiyev Abdumalik Hakimovich	
AHOLI DEMOGRAFIK JARAYONLARINI STATISTIK TADQIQ ETISHDA KUZATUVLARNING O'RNI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	340
Siroj Zarina Rustambekovna	
MECHANISMS FOR INCREASING THE EFFECTIVENESS OF USING ISLAMIC FINANCE INSTRUMENTS IN SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN.....	347
Toshxo'jayev Abduqodirxon Abdulmanurxon ugli	
KORPORATIV BOSHQARUVNING IQTISODIY MAZMUNI VA QURILISH KORXONALARI FAOLIYATIDAGI INSTITUTSIONAL AHAMIYATI	354
G'iyosov Ilxom Karimovich	
FORECASTING OF AGRICULTURAL PRODUCTION INDICATORS IN SURKHANDARYA REGION USING THE ARIMA MODEL.....	361
Abdurayimov Kamoliddin Khurram oglu	
BARQAROR HOSILDORLIKNI TA'MINLASHNING IQTISODIY YONDASHUVLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	369
Turayeva Gulizahro	
INNOVATION EKOTIZIMDA FAN-TA'LIM-ISHLAB CHIQUARISH INTEGRATSIYASINING IQTISODIY JIHATLARI	374
Uzaydullayev Sherzod Shukurullayevich	
INSON KAPITALIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL INDEKSINI SHAKLLANTIRISH VA UNING HUDUDIY IQTISODIY O'SISHNI BAHOLASHDAGI AHAMIYATI.....	378
Yusubboyeva Dinora Qudrat qizi	
OHAK TOSH QAZIB OLISH JARAYONIDA ATROF MUHITDAGI ZARARI VA OLDINI OLISH.....	386
Kaxorov Ulug'bek	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK LOYIHALARIDA MOLIVAVIY RISKLARNI BAHOLASH VA BOSHQARISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI VA XALQARO YONDASHUVLAR (2019-2025 YILLAR)	389
Abdukarimov Akbar G'anisherovich	
KORXONALAR FAOLIYATINI INNOVATION RIVOJLANTIRISHNI IMITATION MODELLASHTIRISH.....	393
Raximov Azizbek Zokirovich	
OROLBO'YI MINTAQASIDA YOSHLAR TADBIRKORLIGI VA TA'LIM XIZMATLARI SIFATINING TAHLILI.....	400
Raxmanov Raxmanbergan Abdullaevich	
TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH ORQALI ISHLAB CHIQUARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI.....	404
Kodirova Xurshida Ismoilovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA INNOVATION MENEJMENT TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI	409
Yusupov Ulug'bek Shukurullayevich	
Omonov Abdurazzoq Komil o'g'li	

KREATIV IQTISODIYOT VA BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIKNI BAHOLASH.....	416
Xamidova Soro	
Toshpulatova Laylo	
DIGITALLY-ENABLED COMMUNITY AGRITOURISM AS A PATHWAY TO RURAL INCOME IN THE ARAL SEA REGION: A CONCEPTUAL APPROACH.....	423
Mariya Bekimbetova	
SIFAT MENEJMENTI TIZIMIGA INTEGRATSIYALASHGAN XODIMLARNI RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	427
Qurbonova Dilafruz Anvarjon qizi	
SANOAT ZONALARIDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA INFRATUZILMAVIY RESURLARNI BOSHQARISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI.....	431
Arifbayev Bobir Dilshodovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSİYALARNI SUG'URTALASHDAGI AMALIY MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH ISTIQBOLLARI	439
Kengesbaeva Suliuxan Maxsetbay qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA YALPI ICHKI MAHSULOT HAJMIGA TA'SIR ETUVCHI MAKROIQTISODIY OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILI	443
Safarova Yulduz Abbos qizi	
AUDITNING XALQARO STANDARTLARINI MOLIVAVIY HISOBOTNI SOXTALASHTIRISH HOLATLARINI ANIQLASHDA QO'LLASH	448
Xusanov Shuxrat Burxonovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В ЦЕЛЯХ ПОВЫШЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ ИНКЛЮЗИВНОСТИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ.....	454
Рузибоева Нилуфар Тўлқин қизи	
ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT MECHANISMS FOR EFFICIENT WATER RESOURCE USE BASED ON CIRCULAR ECONOMY PRINCIPLES	461
Sotvoldiyeva Muslimaxon Gayratjon kizi	
HUDUDIY IQTISODIY IXTISOSLASHUVNI BAHOLASHNING ZAMONAVIY INDEKSLARI: TAHLILIY SHARH VA INTEGRAL YONDASHUV	467
Mansurov Zikriyo Muxsinjon o'g'li	
QURILISH SANOATI KORXONALARINING INVESTITSION JOZIBADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI BAHOLASHNING NAZARIY-USLUBIY YONDASHUVLARI.....	473
Karimov Inomjon Ortikbayevich	
TRANSPORT SOHASIDA INVESTITSION JOZIBADORLIK TUSHUNCHASINING MOHIYATI VA UNI BELGILOVCHI OMILLAR.....	480
Hayitboyeva Ullijon Bobonazar qizi	
МЕХАНИЗМ ДЕЙСТВИЯ МЕСТНЫХ НАЛОГОВ И СБОРОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	484
Файзиев Фаррух Абдуллахожаевич	
IQTISODIY ADOLATNI TA'MINLASHNING SOLIQ-BUDJET MEXANIZMLARI: NAZARIY YONDASHUVLAR, MEZONLAR VA BAHOLASH USULLARI.....	491
Alimov Nasimjon Hoshimovich	
ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ФУНКЦИОНИРОВАНИИ ЛОГИСТИЧЕСКИХ ПРОВАЙДЕРОВ.....	499
Исмагулова Гульмира Нуралиевна	
ANALYSIS OF AGRICULTURAL EXPORT DEVELOPMENT TRENDS AND EXPORT GEOGRAPHY IN UZBEKISTAN	504
Qobilova Malika Uktamovna	
Usanova Feruza Zafar kizi	
Muratov Shukrullo Abduraimovich	

O'ZBEKISTON TURIZM TARMOG'INING RAQOBATBARDOSHLIGINI CHEKLOVCHI OMILLARNI TIZIMLI TAHLIL QILISH VA ULARNI BARTARAF ETISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI	508
Khusniddin Egamnazarov	
IKKI YOQLAMA SOLIQQA TORTISHNING OLDINI OLIHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI VA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QO'LLASH AMALIYOTI.....	516
Sarsengalieva Albina Askar qizi	

IKKI YOQLAMA SOLIQQA TORTISHNING OLDINI OLISHNING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI VA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA QO'LLASH AMALIYOTI

Sarsengalieva Albina Askar qizi

Qoraqalpoq davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti

“Soliqlar va soliqqa tortish” yo‘nalishi 3-kurs talabasi

E-mail: albinasarsengalieva31@gmail.com

Ilmiy rahbar: Sarsenbaev Bakhitjan Abdulg‘azievich, i.f.f.d. (PhD)

Qoraqalpoq davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti

“Moliya va moliyaviy texnologiyalar” kafedrasida dotsenti

Annotatsiya. Ikki yoqlama soliqqa tortishni oldini olishning xalqaro-huquqiy asoslari, mazkur institutning shakllanish bosqichlari hamda zamonaviy xalqaro amaliyotda qo'llanilayotgan asosiy yondashuvlar tahlil qilingan. Ikki tomonlama soliq shartnomalarining tuzilishi, ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etishning asosiy usullari — ozod etish, soliq krediti va soliq chegirmasi usullari — ularning xorijiy ilmiy tadqiqotlarda qayd etilgan iqtisodiy samaradorligi asosida qiyosiy baholangan. Shuningdek, doimiy muassasa, rezidentlik va daromad manbai prinsiplari, haqiqiy huquqqa ega shaxs (beneficial owner) tushunchasi hamda soliq shartnomalaridan noqonuniy foydalanishning oldini olishga qaratilgan mexanizmlar ilmiy jihatdan yoritilgan. O'zbekiston Respublikasining ikki tomonlama soliq shartnomalari tizimi va milliy qonunchilikda xalqaro shartnomalarni qo'llash amaliyoti tahlil qilinib, mavjud muammolar aniqlangan hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ikki yoqlama soliqqa tortish, xalqaro soliq huquqi, ikki tomonlama soliq shartnomalari, doimiy muassasa, haqiqiy huquqqa ega shaxs, rezidentlik, soliq krediti, chet el investitsiyalari, soliqdan bo'yin tovlash.

Аннотация. Проанализированы международно-правовые основы предотвращения двойного налогообложения, этапы становления данного института и современные подходы, применяемые в международной налоговой практике. Проведён сравнительный анализ структуры двусторонних налоговых соглашений и основных методов устранения двойного налогообложения — метода освобождения, метода налогового кредита и метода налогового вычета — с учётом их экономической эффективности, отражённой в зарубежных научных исследованиях. Освещены принципы постоянного представительства, налогового резидентства и источника дохода, содержание понятия лица, имеющего фактическое право на доход (beneficial owner), а также механизмы противодействия неправомерному использованию налоговых соглашений. Исследованы система двусторонних налоговых соглашений Республики Узбекистан и практика применения международных договоров в национальном законодательстве. По результатам исследования выявлены существующие проблемы и разработаны научно-практические рекомендации по их устранению.

Ключевые слова: двойное налогообложение, международное налоговое право, двусторонние налоговые соглашения, постоянное представительство, лицо, имеющее фактическое право на доход, налоговое резидентство, налоговый кредит, иностранные инвестиции, уклонение от уплаты налогов.

Abstract. The international legal framework for the prevention of double taxation, the evolutionary stages of this institution, and the principal approaches adopted in contemporary international tax practice are examined. A comparative analysis is conducted of the structure of bilateral tax treaties and the main methods for eliminating double taxation—namely the exemption method, the foreign tax credit method, and the deduction method—based on evidence of their economic effectiveness reported in international scholarly research. The study also discusses the concepts of permanent establishment, tax residency, and source of income, the beneficial owner principle, and mechanisms aimed at preventing the improper use of tax treaties. Furthermore, the system of bilateral tax treaties of the Republic of Uzbekistan and the application of international tax agreements within the national legal framework are analyzed. The findings identify key challenges in Uzbekistan's current practice and propose scientific and practical recommendations to improve the effectiveness of treaty implementation.

Keywords: double taxation, international tax law, bilateral tax treaties, permanent establishment, beneficial owner, tax residency, foreign tax credit, foreign investment, tax avoidance.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotining globallashuvi, kapital, ishchi kuchi, tovar va xizmatlarning davlatlar chegaralari orqali erkin harakatlanishi natijasida xalqaro iqtisodiy munosabatlarning yangi shakllari vujudga kelmoqda. Bunday sharoitda soliq to'lovchining bir vaqtning o'zida bir necha davlat yurisdiksiyasiga tushishi, ya'ni ayni bir daromadga nisbatan ikki yoki undan ortiq davlat tomonidan soliq solinishi holatlari tobora ortib bormoqda. Xalqaro amaliyotda ushbu hodisa xalqaro yuridik ikki yoqlama soliqqa tortish deb yuritiladi va u ayni bir soliq to'lovchiga nisbatan, ayni bir soliq solish predmeti hamda ayni bir davr uchun ikki yoki undan ortiq davlat tomonidan qiyoslanadigan soliqlarning undirilishi sifatida ta'riflanadi [1]. Bunday holat, avvalo, davlatlarning rezidentlik va daromad manbai prinsiplarini bir vaqtning o'zida qo'llashi natijasida yuzaga keladi hamda xalqaro savdo, investitsiya oqimlari, texnologiyalar va mutaxassislar almashinuvining samarali rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotining tashqi dunyoga ochiqligi izchil ortib bormoqda, xorijiy investitsiyalar hajmi hamda tashqi savdo aylanmasi kengaymoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 29-iyundagi "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PF-5468-son¹ Farmoniga muvofiq, soliq yukini izchil kamaytirish, soliq solish tizimini soddalashtirish va mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish davlat soliq siyosatining ustuvor yo'nalishlari etib belgilangan [11]. Mazkur yo'nalishlar xalqaro soliq munosabatlarini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish zaruratini yanada kuchaytiradi. Ushbu jarayonlarning samarali amalga oshirilishi ko'p jihatdan xalqaro soliq munosabatlarining barqaror va bashorat qilinadigan huquqiy asosga ega bo'lishiga bog'liq. Shu sababli ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etishning xalqaro-huquqiy mexanizmlarini hamda ularning O'zbekiston milliy qonunchiligida qo'llanilish xususiyatlarini ilmiy jihatdan chuqur tahlil qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi ikki yoqlama soliqqa tortishni oldini olishning xalqaro-huquqiy asoslarini, ikki tomonlama soliq shartnomalarining iqtisodiy va huquqiy samaradorligini, ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etish usullarini, doimiy muassasa, rezidentlik va haqiqiy huquqqa ega shaxs institutlarini, shuningdek soliq shartnomalaridan noqonuniy foydalanishga qarshi choralarni tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining ikki tomonlama soliq shartnomalari tizimi va milliy amaliyotini o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish ko'zda tutilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ikki yoqlama soliqqa tortish muammosi xalqaro miqyosda uzoq vaqtdan buyon o'rganib kelinmoqda. Hozirgi kunda dunyo bo'ylab uch mingga yaqin ikki tomonlama soliq bitimi amal qilmoqda [3]. Ushbu bitimlarning aksariyati bir-biriga o'xshash tarkibiy tuzilishga ega bo'lsa-da, ularning huquqiy mazmuni davlatlarning iqtisodiy manfaatlariga qarab farqlanadi. Rivojlangan, kapital eksport qiluvchi davlatlar rezidentlik prinsipiga ko'proq ustunlik beruvchi yondashuvni afzal ko'rsa, rivojlanayotgan, kapital import qiluvchi davlatlar daromad manbai davlatining soliqqa tortish huquqini kengroq saqlab qolishga intiladi [1].

Xorijiy tadqiqotchilar orasida haqiqiy huquqqa ega bo'lgan shaxs tushunchasi bo'yicha keng ilmiy muhokamalar davom etmoqda. Xususan, tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, mazkur atamaning xalqaro shartnomalarda yagona huquqiy ta'rifi mavjud emas va uning mazmuni ko'p jihatdan milliy sudlar amaliyoti orqali shakllanmoqda. Bu esa davlatlar o'rtasida mazkur tushunchani talqin qilishda ayrim tafovutlarning yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda [6]. Shartnoma imtiyozlaridan foydalanish huquqiga ega bo'lgan shaxslarni aniqlash mezonlari, xususan, rezidentlik va haqiqiy huquqqa egalik masalalari rivojlanayotgan davlatlar uchun alohida ahamiyat kasb etishi ilmiy tadqiqotlarda qayd etilgan [7]. So'nggi tarmoq nazariyasiga asoslangan empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, amaldagi xalqaro shartnomalar tizimida potensial tavakkalli shartnomalar mavjud bo'lib, ular orqali ko'p millatli korporatsiyalar soliq yukini minimallashtirish maqsadida uchinchi davlatlar orqali daromad oqimlarini yo'naltirishi mumkin. Shu bilan birga, bunday tavakkalchiliklarga Bangladesh, Misr, Indoneziya, Keniya, Uganda va Zambiya kabi ayrim rivojlanayotgan davlatlar nisbatan ko'proq duch kelishi aniqlangan [5].

Mahalliy ilmiy adabiyotlarda soliq huquqining nazariy-uslubiy asoslari, jumladan, soliq huquqi normalarining xalqaro huquq bilan o'zaro ta'siri masalalari hamda ikki yoqlama soliqqa tortmaslik prinsipining mohiyati A. Jo'rayevning tadqiqotlarida yoritib berilgan [14]. Normativ-huquqiy jihatdan esa O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 6-, 357- va 358-moddalarida xalqaro soliq shartnomalarini qo'llash tartibi, soliq imtiyozlaridan

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 29-iyundagi "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PF-5468-son Farmoni: <https://lex.uz/ru/docs/-3802378>

foydalanish shartlari hamda soliq rezidentligini tasdiqlash tartib-taomillari belgilangan [9]. Mazkur normalar amaldagi xalqaro soliq shartnomalari tizimini amalga oshirishning asosiy huquqiy vositalaridan biri hisoblanadi. Shartnomalarni tuzish, ratifikatsiya qilish va bajarish tartibi esa O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 6-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida"gi O'RQ-518-son² Qonun bilan tartibga solinadi [10].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ikki yoqlama soliqqa tortishni oldini olishning xalqaro-huquqiy asoslari va O'zbekistonda qo'llash amaliyotini o'rganishda kompleks metodologik yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqotning uslubiy asosini qiyosiy-huquqiy tahlil, tizimli-huquqiy yondashuv, formal-yuridik tahlil, tarixiy-huquqiy tahlil hamda statistik kuzatuv usullari tashkil etadi. Dastlab xalqaro andozaviy konvensiyalarning tarkibiy tuzilishi va ularning xorijiy empirik tadqiqotlarda o'rganilgan iqtisodiy samaradorligi qiyosiy tahlil qilindi. Shundan so'ng O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Soliq kodeksi hamda O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 6-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida"gi O'RQ-518-son³ Qonun normalari formal-yuridik metod asosida o'rganildi. O'zbekiston tomonidan tuzilgan amaldagi ikki tomonlama soliq shartnomalari case study usuli asosida tanlab olinib, ularning asosiy shartlari jadval shaklida umumlashtirildi. Tadqiqot yakunida olingan natijalar sintez qilinib, muammoli jihatlar aniqlandi hamda ilmiy-amaliy tavsiyalar shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ikki yoqlama soliqqa tortish tushunchasi va mohiyati. Xalqaro amaliyotda ikki yoqlama soliqqa tortishning ikki turi farqlanadi: yuridik ikki yoqlama soliqqa tortish — ayni bir soliq to'lovchiga nisbatan, ayni bir predmet va ayni bir davr uchun ikki davlat tomonidan soliq solinishi; hamda iqtisodiy ikki yoqlama soliqqa tortish — turli soliq to'lovchilarga tegishli bo'lgan, biroq ayni bir daromad manbaiga nisbatan soliq solinishi (masalan, korxona foydasiga va ushbu foydadan to'langan dividendga alohida-alohida soliq solinishi). Ilmiy adabiyotlarda ta'kidlanganidek, bunday holat davlatlarning soliqqa tortish vakolatlarini bir vaqtning o'zida o'zaro muvofiqlashtirmagan holda amalga oshirishi natijasida yuzaga keladi hamda xalqaro tijorat va investitsiya faoliyatining rivojlanishiga ta'sir etuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi [1].

Xalqaro-huquqiy asoslar. Davlatning soliq solish vakolati uning suverenitetining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Biroq xalqaro munosabatlar doirasida mazkur vakolat xalqaro shartnomalar orqali o'zaro kelishilgan tartibda cheklanishi mumkin. Xalqaro soliq shartnomalarining yuridik kuchi va ularni talqin qilish tartibi Xalqaro shartnomalar huquqi to'g'risidagi Vena konvensiyasining shartnomalarga halol niyat bilan rioya etish (pacta sunt servanda) prinsipiga asoslanadi. Shartnomalarni talqin etishda ularning matni, maqsadi va vazifalaridan kelib chiqish talab etiladi [2]. Demak, ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etish instituti ikki bosqichli huquqiy tizimga tayanadi: umumiy xalqaro shartnomalar huquqi normalari hamda soliqqa oid ixtisoslashgan ikki tomonlama bitimlar.

Xalqaro andozaviy konvensiyalar yondashuvi. Zamonaviy ikki tomonlama soliq bitimlarining aksariyati ikki xil konseptual yondashuvdan biriga asoslanadi. Birinchi yondashuv rivojlangan, kapital eksport qiluvchi davlatlar manfaatlarini ko'proq aks ettiradi va daromadni rezidentlik davlatida soliqqa tortish huquqini kengroq belgilaydi. Ikkinchi yondashuv esa daromad manbai davlatining soliqqa tortish huquqlarini kengroq saqlab qolishga qaratilgan bo'lib, bunda qurilish maydonchalari bo'yicha doimiy muassasa tashkil etilishi uchun belgilangan muddat qisqaroq etib belgilanadi, shuningdek, xizmatlar ko'rsatish natijasida ham doimiy muassasa yuzaga kelishi alohida nazarda tutiladi [1]. Mazkur yondashuv kapital import qiluvchi, jumladan, O'zbekiston kabi rivojlanayotgan iqtisodiyotlar manfaatlariga ko'proq mos keladi. Shu bilan birga, xorijiy empirik tadqiqotlarda qayd etilishicha, ikki tomonlama soliq bitimlarining rivojlanayotgan davlatlarga xorijiy to'g'ridan to'g'ri investitsiyalar oqimini oshirishdagi samarasi bir xil emas. O'rta daromadli rivojlanayotgan davlatlarda bunday bitimlar investitsiyalar hajmining sezilarli darajada oshishiga xizmat qilgan bo'lsa, past daromadli davlatlar guruhida bunday statistik bog'liqlik aniqlanmagan [3]. Bizning fikrimizcha, ushbu xulosa O'zbekiston uchun ham amaliy ahamiyat kasb etadi. Mamlakat o'rta daromadli davlatlar toifasiga barqaror o'tib borgan sari, amaldagi shartnomalar tarmog'i orqali xorijiy investitsiyalarni jalb etish samaradorligining ortishi kutiladi. Biroq mazkur bog'liqlikni O'zbekiston misolida alohida statistik tadqiqotlar asosida tasdiqlash maqsadga muvofiqdir.

2 O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 6-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida"gi O'RQ-518-son Qonun: <https://lex.uz/docs/-4193761>

3 O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 6-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida"gi O'RQ-518-son Qonun: <https://lex.uz/docs/-4193761>

Ikki tomonlama soliq bitimlari va ularni tuzish tartibi. Ikki tomonlama soliq bitimlari davlatlararo yoki hukumatlararo shartnoma shaklida tuziladi hamda muzokaralar olib borish, matnni kelishish, imzolash, ichki davlat tasdig'idan o'tkazish (ratifikatsiya qilish) va kuchga kiritish bosqichlarini o'z ichiga oluvchi murakkab yuridik-protsessual jarayon hisoblanadi. O'zbekistonda xalqaro shartnomalarni tuzish, ularni yuridik ekspertizadan o'tkazish hamda ratifikatsiya qilish tartibi O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 6-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida"gi O'RQ-518-son⁴ Qonun bilan batafsil tartibga solingan [10]. Ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etish to'g'risidagi xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining mutlaq vakolatlariga kiradi. Mazkur vakolat O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mustahkamlangan [8].

Ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etish usullari. Xalqaro amaliyotda ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etishning uchta asosiy usuli qo'llaniladi: ozod qilish usuli, soliq krediti usuli va chegirma usuli. Ozod qilish usulida rezidentlik davlati chet elda olingan daromadni umuman soliqqa tortmaydi yoki uni soliq bazasini aniqlashda faqat progressiv stavkani belgilash maqsadida hisobga oladi. Soliq krediti usulida rezidentlik davlati o'z rezidentining butun jahon bo'yicha olgan daromadiga soliq soladi, biroq chet elda to'langan soliq summasini o'zining soliq majburiyatidan chegirib tashlashga ruxsat beradi. Chegirma usulida esa chet elda to'langan soliq faqat soliq solinadigan bazani hisoblashda xarajat sifatida chegiriladi. Shu bois ushbu usul soliq to'lovchi uchun eng kam foydali usul hisoblanadi [4].

Buni oddiy misolda ko'rsatish mumkin. Agar O'zbekiston rezidenti chet elda 100 birlik daromad olib, u yerda 15 birlik soliq to'lagan bo'lsa va O'zbekistondagi stavka bo'yicha ushbu daromaddan 20 birlik soliq hisoblansa, soliq krediti usuli qo'llanganda u O'zbekistonda faqat 5 birlik (20 – 15) qo'shimcha soliq to'laydi. Natijada umumiy soliq yuki 20 birlikdan oshmaydi. Xorijiy empirik tadqiqotlarda aniqlanishicha, rezidentlik davlati tomonidan tanlangan ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etish usuli xorijiy investitsiyalar oqimiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Soliq krediti usulini qo'llovchi davlatlardan kirib kelayotgan investitsiyalar, odatda, ozod qilish usulini qo'llovchi davlatlardan kirib kelayotgan investitsiyalarga nisbatan kamroq bo'ladi, chunki soliq krediti mexanizmi manba davlati tomonidan berilgan soliq imtiyozlarining amaliy samarasini pasaytiradi [4]. Bizning nazarimizda, ushbu xulosa O'zbekiston uchun ham muhim amaliy ahamiyatga ega. Agar mamlakat xorijiy investorlarga taqdim etilayotgan soliq imtiyozlarining amaliy samaradorligini oshirishni maqsad qilsa, hamkor davlatlar bilan tuzilayotgan shartnomalarda qaysi bartaraf etish usuli qo'llanilishiga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq bo'ladi. Quyidagi jadvalda mazkur usullarning qiyosiy tahlili keltirilgan.

1-jadval

Ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etish usullarining qiyosiy tahlili⁵

Usul	Mohiyati	Afzalliklari	Kamchiliklari
Ozod qilish usuli	Chet elda olingan daromad rezidentlik davlatida soliqqa tortilmaydi.	Sodda, ikki yoqlama soliqqa tortishni to'liq bartaraf etadi.	Rezidentlik davlati soliq bazasining qisqarishiga olib kelishi mumkin.
Soliq krediti usuli	Chet elda to'langan soliq rezidentlik davlatidagi soliqdan chegirib tashlanadi.	Soliq neytralligini ta'minlaydi, byudjet manfaatlarini muvozanatlashtiradi.	Hisob-kitob murakkab, kredit odatda cheklangan (limit) miqdorda beriladi.
Chegirma usuli	Chet elda to'langan soliq xarajat sifatida soliq bazasidan chegiriladi.	Qo'llash jihatidan eng sodda.	Ikki yoqlama soliqqa tortishni faqat qisman bartaraf etadi.

Doimiy muassasa instituti. Doimiy muassasa tushunchasi norezident korxonaning boshqa davlatda soliqqa tortiladigan tadbirkorlik faoliyati mavjudligini aniqlashning asosiy mezon hisoblanadi. U korxona tadbirkorlik faoliyatini to'liq yoki qisman amalga oshiradigan doimiy joy (filial, boshqarma, ofis, fabrika, ustaxona, tabiiy resurslarni qazib olish joyi va boshqalar), shuningdek, belgilangan muddatdan ortiq davom etadigan qurilish maydonchasi yoxud korxona nomidan shartnomalar tuzishga vakolatli qaram agent faoliyati orqali ham yuzaga kelishi mumkin. Shartnoma imtiyozlaridan foydalanish huquqiga ega shaxslarni hamda ularning faoliyati

⁴ O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 6-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida"gi O'RQ-518-son Qonun: <https://lex.uz/docs/-4193761>

⁵ Manba: Shehaj va Zaglarning 2025-yildagi tadqiqotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan [4].

tavsifini aniqlashtirish rivojlanayotgan davlatlar amaliyotida alohida murakkablik kasb etishi ilmiy tadqiqotlarda qayd etilgan [7].

O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 36-moddasida doimiy muassasaning milliy ta'rifi keltirilgan. Unga ko'ra, boshqaruv joyi, filial, bo'linma, byuro, idora, ofis, fabrika, ustaxona, sex, laboratoriya, savdo shoxobchasi, kon, quduq, karyer, shuningdek, tabiiy resurslardan foydalanish uchun mo'ljallangan qurilma yoki inshoot, agar u **183 kundan** ortiq muddat davomida foydalanilgan yoki foydalanishga tayyor bo'lgan bo'lsa, doimiy muassasa deb e'tirof etiladi. Qurilish maydoni, montaj yoki yig'ish obyekti, shuningdek, xizmatlar ko'rsatish (shu jumladan, maslahat xizmatlari) faoliyati istalgan ketma-ket **12 oylik** davr mobaynida jami **183 kundan** ortiq davom etsa, bu ham doimiy muassasa tashkil etilishiga olib keladi. Bunda bir-biriga bog'liq chet el yuridik shaxslari tomonidan bo'lib-bo'lib amalga oshirilgan faoliyat davrlari muddatni hisoblashda qo'shib hisoblanadi. Bizning fikrimizcha, mazkur qoida amaliyotda faoliyatni sun'iy ravishda bo'lib yuborish orqali doimiy muassasa maqomidan qochishga urinishlarning oldini olishga xizmat qiladi. Faqat tayyorgarlik yoki yordamchi xususiyatga ega bo'lgan faoliyat turlari (tovar zaxiralarini saqlash, namoyish etish, axborot yig'ish va shunga o'xshash faoliyatlar) doimiy muassasa tashkil etilishiga olib kelmaydi [9].

Rezidentlik va daromad manbai prinsiplari. Xalqaro soliq huquqida soliqqa tortish huquqini taqsimlashning ikki asosiy prinsipi mavjud: rezidentlik prinsipi (davlat o'z rezidentining butun jahon bo'yicha olgan daromadiga soliq solish huquqiga ega) va daromad manbai prinsipi (davlat o'z hududida yuzaga kelgan daromadga, daromad oluvchining rezidentligidan qat'i nazar, soliq solish huquqiga ega). Ikki davlat ayni bir shaxsni bir vaqtning o'zida o'z rezidenti deb e'tirof etganda yuzaga keladigan nizolarni hal etish uchun xalqaro amaliyotda bosqichma-bosqich qo'llaniladigan hal qiluvchi mezonlar — doimiy turar joy, hayotiy manfaatlar markazi, odatiy turar joy va fuqarolik mezonlari qo'llaniladi. Yuridik shaxslar uchun esa haqiqiy boshqaruv joyi mezonidan foydalaniladi [1]. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 34-moddasida yuridik shaxsning soliq rezidentligini belgilashda, jumladan, chet el yuridik shaxsining haqiqatda boshqariladigan joyi mezonini (ijro etuvchi organning joylashgan yeri va boshqa alomatlar) nazarda tutilgan bo'lib, bu xalqaro amaliyotga mos keladi [9].

Haqiqiy huquqqa ega bo'lgan shaxs tushunchasi. Haqiqiy huquqqa ega bo'lgan shaxs tushunchasi dividendlar, foizlar va royaltlarga nisbatan shartnomaviy imtiyozli soliq stavkalarini faqat daromadga nisbatan haqiqiy iqtisodiy huquqqa ega bo'lgan shaxslarga taqdim etish, shu orqali shartnomalardan noqonuniy foydalanish hamda vositachi (kanal) kompaniyalar orqali soliq yukini sun'iy ravishda kamaytirishning oldini olish maqsadida qo'llaniladi. Muhim jihati shundaki, ushbu atamaning xalqaro shartnomalarning o'zida yagona va aniq huquqiy ta'rifi mavjud emas. Uning mazmuni, asosan, sud amaliyoti hamda rasmiy sharhlar orqali shakllantirilmoqda. Bu esa turli davlatlarda mazkur tushunchani bir xilda talqin qilishda muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltirmoqda [6]. Amaliyotda vositachi shaxs daromaddan mustaqil foydalanish yoki uni boshqarish huquqiga ega bo'lmasa, ya'ni uni uchinchi shaxsga o'tkazishga shartnoma yoki qonun asosida majbur bo'lsa, u haqiqiy huquqqa ega shaxs sifatida e'tirof etilmaydi [6]. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 357- va 358-moddalarida xalqaro shartnomalar bo'yicha soliq imtiyozlaridan foydalanish daromadga nisbatan haqiqiy huquqqa ega bo'lgan shaxsni aniqlash sharti bilan bog'langan bo'lib, bu milliy qonunchilikning xalqaro standartlarga muvofiqlashtirilganidan dalolat beradi [9].

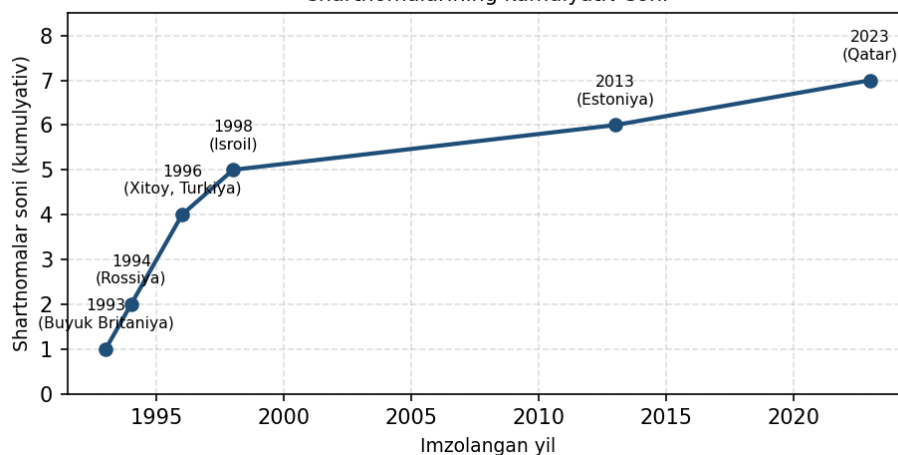
Shartnomalardan noqonuniy foydalanish xavfi. Xalqaro shartnomalar tarmog'ining kengayishi, bir tomondan, ikki yoqlama soliqqa tortishni samarali bartaraf etishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, uchinchi davlat rezidentlarining faqat qulayroq shartnoma shartlaridan foydalanish maqsadida vositachi (kanal) kompaniyalar tashkil etishi orqali shartnomalardan noqonuniy foydalanish xavfini ham oshiradi. Tarmoq nazariyasi metodologiyasidan foydalangan yaqindagi empirik tadqiqotlarda dunyo bo'ylab amaldagi shartnomalar tahlil qilinib, potensial tavakkalli shartnomalar, ya'ni shartnomalardan noqonuniy foydalanish mexanizmlarida muhim rol o'ynovchi bitimlar aniqlangan. Tadqiqot natijalarida ayrim rivojlanayotgan davlatlarning soliq tushumlari ushbu tavakkalchiliklarga nisbatan sezilarli darajada ta'sirchan ekanligi ko'rsatilgan [5]. Bizning fikrimizcha, O'zbekiston Respublikasi ham o'zining xalqaro shartnomalar tarmog'ini xuddi shunday tavakkalchilik nuqtai nazaridan tahlil qilishi, ayniqsa, vositachi tuzilmalar orqali soliq yukini kamaytirishga qaratilgan urinishlarning oldini olish maqsadida haqiqiy huquqqa ega bo'lgan shaxs mezonini amaliyotda izchil qo'llashi maqsadga muvofiqdir.

O'zbekiston Respublikasining ikki tomonlama soliq shartnomalari tizimi. O'zbekiston mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab xorijiy davlatlar bilan ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etish to'g'risidagi xalqaro shartnomalarni faol ravishda tuzib kelmoqda. Quyidagi jadvalda O'zbekiston tomonidan tuzilgan ayrim asosiy bitimlar keltirilgan.

Hamkor davlat	Imzolangan sana	Kuchga kirgan / holati	Manba
Rossiya Federatsiyasi	1994-yil 2-mart	Kuchda	Lex.uz
Xitoy Xalq Respublikasi	1996-yil 3-iyul	Kuchda	Lex.uz
Turkiya Respublikasi	1996-yil 8-may	Kuchda	Lex.uz
Buyuk Britaniya	1993-yil 15-oktabr	Kuchda	UK Legislation
Estoniya Respublikasi	2013-yil 7-martda tasdiqlangan	Kuchda	[12]
Qatar Davlati	2023-yil 6-iyun	2024-yil 12-fevralda kuchga kirgan	[13]
Birlashgan Arab Amirliklari	—	Kuchda	Lex.uz
Isroil Davlati	1998-yil 14-sentabr	2000-yil 31-dekabrda kuchga kirgan	Lex.uz

Tadqiqotda ko'rib chiqilgan ikki tomonlama soliq shartnomalarining kumulyativ soni

1-rasm. Tadqiqotda ko'rib chiqilgan ikki tomonlama soliq shartnomalarining kumulyativ soni⁷

Jadval va rasm ma'lumotlaridan ko'rinadiki, O'zbekiston yirik savdo-iqtisodiy hamkorlari, jumladan, Rossiya, Xitoy, Turkiya va Buyuk Britaniya bilan **1990-yillarning** boshidayoq ikki tomonlama soliq shartnomalarini tuzgan. So'nggi yillarda esa Yaqin Sharq davlatlari, xususan, Qatar va Birlashgan Arab Amirliklari bilan hamkorlik yangi bitimlar orqali izchil mustahkamlanmoqda. Mazkur tendensiya mamlakatning tashqi iqtisodiy aloqalarini diversifikatsiya qilish siyosatiga mos keladi.

O'zbekistonda xalqaro soliq shartnomalarini qo'llash amaliyoti. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 6-moddasiga ko'ra, agar O'zbekiston ishtirokchisi bo'lgan xalqaro shartnomada milliy soliq qonunchiligida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilangan bo'lsa, xalqaro shartnoma qoidalari ustunlik qiladi. Shu bilan birga, mazkur modda daromadga nisbatan haqiqiy huquqqa ega bo'lgan shaxsni aniqlash mezonlarini ham belgilaydi. Bunday shaxs deb daromaddan mustaqil foydalanish yoki uni tasarruf etish huquqiga ega bo'lgan, shuningdek, tegishli vazifa va tavakkalchiliklarni o'z zimmasiga olgan shaxs e'tirof etiladi. Soliq kodeksining 357-moddasida xalqaro shartnomalar bo'yicha soliqlardan ozod qilish yoki pasaytirilgan stavkalarni qo'llash tartibi, shu jumladan, vositachi orqali to'lanadigan daromadlarga nisbatan haqiqiy oluvchini aniqlash qoidalari belgilangan. Soliq kodeksining 358-moddasi esa soliq rezidentligini tasdiqlovchi hujjatlarga qo'yiladigan talablarni tartibga soladi [9].

Amaliyotda, agar chet el kompaniyasi O'zbekistonda faoliyat yurituvchi soliq agentiga daromad to'lanishidan kechiktirmay, o'z rezidentlik davlati vakolatli organi tomonidan berilgan hamda konsullik legalizatsiyasi yoki apostil qo'yilgan (yoki xalqaro shartnoma bilan bunday talab bekor qilingan) rezidentlik to'g'risidagi hujjatni taqdim etsa, daromad to'lov manbaida xalqaro shartnomada nazarda tutilgan pasaytirilgan stavka bo'yicha

⁶ Manba: Lex.uz va tegishli xorijiy rasmiy manbalar asosida muallif tomonidan tuzilgan.

⁷ Manba: 2-jadval asosida muallif tomonidan tuzilgan.

soliqqa tortiladi. Aks holda soliq milliy qonunchilikda belgilangan umumiy stavka bo'yicha ushlab qolinadi. Ortiqcha ushlab qolingan summa esa Soliq kodeksining 12-bobida belgilangan tartibda norezidentga qaytarib beriladi [9].

Sud amaliyoti. Xorijiy davlatlar, xususan, Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlar amaliyotida haqiqiy huquqqa egalik va shartnomalardan noqonuniy foydalanish masalalari bo'yicha keng qamrovli sud amaliyoti shakllangan. Bunga misol tariqasida **2019-yil fevral oyida** Yevropa Ittifoqi Adliya sudi tomonidan qabul qilingan hamda xalqaro huquqshunoslikda **Danish Cases** nomi bilan mashhur bo'lgan bir qator qarorlarni keltirish mumkin. Mazkur ishlarda sud ilk bor haqiqiy huquqqa ega shaxs tushunchasini avtonom xalqaro-huquqiy tushuncha sifatida talqin qilgan hamda sof vositachi (konduit) kompaniyalar orqali amalga oshirilgan dividend va foiz to'lovlariga nisbatan shartnoma hamda direktiva imtiyozlarini qo'llashni rad etgan. Shuningdek, huquqni suiiste'mol qilish prinsipi yozilmagan umumiy xalqaro-huquqiy qoida sifatida e'tirof etilgan [7].

O'zbekiston sud amaliyotida esa, xalqaro soliq shartnomalarini qo'llash, xususan, haqiqiy huquqqa egalikni aniqlash yoki shartnomalardan noqonuniy foydalanishga oid ishlar bo'yicha ochiq manbalarda keng yoritilgan va tizimlashtirilgan sud pretsedentlari hozircha deyarli uchramaydi. Bu holat, bir tomondan, xalqaro soliq nizolarining O'zbekistonda nisbatan kam uchrashi bilan izohlansa, ikkinchi tomondan, sud va ma'muriy amaliyotning yetarli darajada ochiq e'lon qilinmaganligi bilan ham bog'liq bo'lishi mumkin. Mazkur holat milliy amaliyotda huquqiy bashoratlilikni yanada mustahkamlashni talab etuvchi jihatlardan biri sifatida baholanishi mumkin.

Aniqlangan muammolar. O'tkazilgan tahlil natijasida quyidagi jihatlar aniqlandi. Birinchidan, O'zbekiston Respublikasining amaldagi xalqaro shartnomalar tarmog'i shartnomalardan noqonuniy foydalanish tavakkalchiligi nuqtai nazaridan hali tizimli ravishda tahlil qilinmagan. Xorijiy tadqiqotlarda tavsiya etilgan uslubiyotlar asosida bunday baholashning mavjud emasligi ehtimoliy soliq yo'qotishlarini oldindan baholash imkoniyatlarini cheklaydi [5]. Ikkinchidan, ayrim yirik savdo-iqtisodiy hamkor davlatlar bilan hali ikki tomonlama soliq shartnomalari tuzilmagan, bu esa norezidentlarning ayrim daromad turlari bo'yicha qo'shimcha soliq yukiga duch kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Uchinchidan, haqiqiy huquqqa ega shaxsni aniqlashning aniq mezonlari hamda isbotlash yukining taqsimoti amaliyotda yetarli darajada ravshan emas. Bu holat soliq to'lovchilar va soliq organlari o'rtasida mazkur normalarni talqin qilishda ayrim tafovutlarning yuzaga kelishiga olib kelishi mumkin. To'rtinchidan, xalqaro soliq nizolarini hal etish bo'yicha ochiq sud va ma'muriy amaliyotning cheklanganligi huquqiy bashoratlilikni yanada rivojlantirish zaruratini ko'rsatadi. Beshinchidan, soliq organlari xodimlarining transfer narxlash hamda xalqaro soliq shartnomalarini qo'llash bo'yicha ixtisoslashgan malakasini izchil oshirib borish maqsadga muvofiqdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ilmiy tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ikki yoqlama soliqqa tortishni oldini olishning xalqaro-huquqiy asoslari xalqaro andozaviy konvensiyalar yondashuvlari hamda ularga asoslangan ikki tomonlama shartnomalar orqali izchil rivojlanib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi mustaqillik yillarida keng qamrovli shartnomalar tarmog'ini shakllantirgan bo'lsa-da, uni xorijiy ilmiy tadqiqotlarda tavsiflangan zamonaviy tahlil usullariga, xususan, shartnomalardan noqonuniy foydalanish tavakkalchiligini baholash metodologiyasiga yanada muvofiqlashtirish bo'yicha qo'shimcha ishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 6-, 357- va 358-moddalarida mustahkamlangan xalqaro shartnomalarni qo'llash tartibi hamda haqiqiy huquqqa ega bo'lgan shaxsni aniqlash mezonlari, umuman olganda, xalqaro amaliyotga mos keladi. Biroq ularning amaliy qo'llanilishida ravshanlik va yagona yondashuvni ta'minlash, shuningdek, xalqaro shartnomalar tarmog'ini yanada kengaytirish milliy iqtisodiyotning xalqaro raqobatbardoshligini oshirish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish hamda soliq nizolarining oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi yakuniy tavsiyalar shakllantirildi:

- mavjud shartnomalar tarmog'ini shartnomalardan noqonuniy foydalanish tavakkalchiligi nuqtai nazaridan tizimli baholashni yo'lga qo'yish;
- ikki tomonlama soliq shartnomalari tarmog'ini yangi strategik hamkor davlatlar hisobiga kengaytirish;
- haqiqiy huquqqa ega bo'lgan shaxsni aniqlash mezonlarini normativ-huquqiy hujjatlarda yanada aniqlashtirish;
- soliq rezidentligini tasdiqlash hamda shartnoma imtiyozlarini qo'llash tartiblarini raqamlashtirish orqali soddalashtirish;
- o'zaro kelishuv tartib-taomili (**MAP**) amaliyotini rivojlantirish va uning shaffofligini yanada oshirish;
- soliq organlari xodimlarining xalqaro soliq huquqi bo'yicha malakasini muntazam ravishda oshirib borish.

Xulosa qilib aytganda, ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etishning xalqaro-huquqiy mexanizmlarini ilmiy asosda takomillashtirish O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 29-iyundagi "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PF–5468-son⁸ Farmonida belgilangan ustuvor yo'nalishlarning mantiqiy davomi sifatida mamlakat iqtisodiyotining jahon xo'jaligi tizimiga yanada chuqur integratsiyalashuviga, investitsiya muhitini yanada yaxshilashga hamda soliq to'lovchilar huquqlarini samarali himoya qilishga xizmat qiladi [11].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Shome, P. (2021). *Double Taxation Avoidance Agreements*. In *Taxation History, Theory, Law and Administration*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68214-9_27
2. United Nations. (1969). *Vienna Convention on the Law of Treaties*. *United Nations Treaty Series*, 1155, 331. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf
3. Neumayer, E. (2007). Do double taxation treaties increase foreign direct investment to developing countries? *Journal of Development Studies*, 43(8), 1501–1519. <https://doi.org/10.1080/00220380701611535>
4. Shehaj, P., & Zagler, M. (2025). Asymmetric double tax treaties: Relief method and tax sparing for foreign direct investment in developing countries. *Public Finance Review*, 53(1), 94–135. <https://doi.org/10.1177/10911421241247241>
5. van 't Riet, M., & Lejour, A. (2025). Developing countries, tax treaty shopping and the global minimum tax. *Public Finance Review*. <https://doi.org/10.1177/10911421251334849>
6. Li, J. (2012). *Beneficial ownership in tax treaties: Judicial interpretation and the case for clarity* (Comparative Research in Law & Political Economy Research Paper No. 4/2012). Osgoode Hall Law School. <https://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/clpe/4>
7. Wheeler, J. (2013). Persons qualifying for treaty benefits. In *Papers on Selected Topics in Administration of Tax Treaties for Developing Countries*. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. https://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2013/05/20130530_Paper2A_Wheeler.pdf
8. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil 30-apreldagi yangi tahriri). Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-6445145>
9. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi (2026-yil holatiga amaldagi tahriri). Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-4674902>
10. O'zbekiston Respublikasining "Xalqaro shartnomalari to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ–518 (2019-yil 6-fevral). Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-4193761>
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 29-iyundagi PF–5468-son "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida"gi Farmoni. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-3802378>
12. O'zbekiston Respublikasi va Estoniya Respublikasi o'rtasidagi ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etish to'g'risidagi Konvensiya (PQ–1932-son qaror bilan tasdiqlangan, 2013-yil 7-mart). Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-2412638>
13. O'zbekiston Respublikasi Hukumati va Qatar Davlati Hukumati o'rtasidagi daromad soliqlari bo'yicha ikki yoqlama soliqqa tortishni bartaraf etish to'g'risidagi Bitim (2023-yil 6-iyun). Lex.uz. <https://lex.uz/en/docs/6803687>
14. Jo'rayev, A. (2004). *Soliq qonunchiligi asoslari*. Toshkent. <https://sektor-api.argos.uz/>

8 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 29-iyundagi "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PF–5468-son Farmoni: <https://lex.uz/ru/docs/-3802378>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>